

Jan Engelgard

Wystawy białoruskie w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej

---

Niepodległość i Pamięć 24/3 (59), 379-384

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Engelgard

Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej

Wystawy białoruskie w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej

Ożywienie stosunków politycznych między Polską a Białorusią sprawiło, że intensyfikacji uległy także wzajemne kontakty na polu kulturalnym. Dotyczy to także Muzeum Niepodległości. W ostatnich miesiącach w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej (Oddział Muzeum Niepodległości) gościliśmy dwie ważne wystawy odnoszące się do historii naszych dwóch państw i narodów – „Białorusini w Wojsku Polskim 1939–1945” oraz „Brześć nad Bugiem. Podróż w czasie 1919–1939”.

Pierwsza z nich została otwarta 9 marca 2017 roku. Wydarzeniem była obecność na wernisażu Jego Ekscelencji Aleksandra Awerjanowa, Ambasadora Nadzwyczajnego i Pełnomocnego Republiki Białoruś w RP. Przybyli także wojskowi z ambasad USA, Rosji, Japonii oraz przedstawiciele Ministerstwa Obrony Narodowej (Departament Wychowania), jak również dr Tadeusz Skoczek (dyr. Muzeum Niepodległości), prof. Marian M. Drozdowski, prof. Zbigniew Judycki, przedstawiciele Muzeum Katyńskiego, IPN Katowice, Stowarzyszenia Współpracy Polska-Wschód, Fundacji „Historia Zza Krat”, Akademii Humanistycznej w Pułtusk. Wydarzenie było obsługiwane przez następujące media: TVP Info, TV Bielsat, Radio Białystok, Polską Agencję Prasową i Informacyjną Agencję Radiową.

Przed otwarciem wystawy zebrani wysłuchali krótkiego przemówienia Ambasadora Republiki Białoruś w RP Aleksandra Awerjanowa oraz obejrzeli w sali kinowej film dokumentalny wyprodukowany przez Studio Władimira Bokuna z Mińska, poświęcony udziałowi Białorusinów w wojnie 1939 roku, m.in. w szeregach 20. Dywizji Piechoty walczącej pod Mławą

Ambasador Aleksander Awerjanow i Igor Mielnikow

oraz w bitwie pod Monte Cassino w szeregach II Korpusu Polskiego. W swoim przemówieniu Jego Ekscelencja Aleksander Awerjanow podkreślił bliskość i wspólną historię narodów polskiego i białoruskiego, wyrażając przy okazji nadzieję na owocną współpracę między naszymi krajami, szczególnie w dziedzinie kultury.

Wystawa, która powstała z inicjatywy Ambasady RP w Mińsku, składała się z dwóch części – 13 plansz oraz oryginalnych pamiątek po Wojsku Polskim na Kresach zgromadzonych przez białoruskiego historyka Igora Mielnikowa. Były to m.in. nieśmiertelniki znajdujące na miejscu bitwy, np. pod Kobryniem, oryginalne dokumenty – wiele z nich dotyczy Policji Państwowej. Pytany o najważniejsze eksponaty Mielnikow stwierdził: „Na przykład – mundur żołnierza Korpusu Ochrony Pogranicza i marynarza Floty Pińskiej z lat 30. XX wieku. Bardzo ciekawe są rzeczy związane z KOP-em – mapa, busola oficerska, odznaka za służbę graniczną”.

Z kolei 19 maja 2017 roku otworzyliśmy niezwykle interesującą wystawę „Brześć nad Bugiem. Podróż w czasie 1919–1939”. To prezentacja unikatowych zdjęcia z lat 1919–1939 z kolekcji Andrzeja L. Dołgowskiego. W wernisażu, który został poprzedzony wykładem białoruskiego historyka o historii Brześcia nad Bugiem, wzięli udział Włodzimierz Kobets i Larysa Karalenka z Fundacji Prospect oraz płk Waldemar Michalski, dyrektor Wydawnictwa

„Bellona”, które wydało album ze zdjęciami z tej kolekcji. Gospodarzem spotkania był Jan Engelgard, kierownik Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Dodajmy tylko, że wcześniej wystawa ta była prezentowana w siedzibie głównej Muzeum Niepodległości w Pałacu Przebendowskich/Radziwiłłów, a następnie w Muzeum Historycznym w Legionowie.

Andrzej L. Dołgowski urodził się w 1983 roku w Mińsku w rodzinie architektów. Od czasu studiów interesował się historią architektury Białorusi, historią wojskowości, zwłaszcza historią fortyfikacji. Jego główny temat badawczy to historia twierdzy brzeskiej i Brześcia w XIX i XX wieku. Jest właścicielem kolekcji oryginalnych zdjęć historycznych, autorem szeregu opracowań, publikacji, prezentacji i innych projektów na temat historii twierdzy brzeskiej. Za jeden z głównych celów swoich prac uważa systematyzację odkrywanych materiałów, identyfikację miejsc, ludzi i wydarzeń na zdjęciach oraz włączanie wyników swoich badań do publicznego obiegu.

Bohaterem wystawy jest miasto Brześć nad Bugiem. Po zniszczeniach wojennych (1914–1920) Brześć nad Bugiem stał się centrum cywilnym i wojskowym Województwa Poleskiego. Odbudowano zniszczone i uszkodzone obiekty wojskowe przeznaczone na potrzeby garnizonu Wojska Polskiego, doprowadzono do porządku infrastrukturę miejską, powstały nowe budynki mieszkalne, szkolne i administracyjne. Twierdza Brześć przekształciła się

Andrzej Dołgowski i Jan Engelgard

w ważny obiekt w systemie obronnym II Rzeczypospolitej. Na wystawie prezentowane są zdjęcia z obrony twierdzy w 1939 r. stawiającej opór nacierającym wojskom niemieckim. Możemy zobaczyć fotografie żołnierzy i oficerów Wehrmachtu biorących udział w szturmie miasta i twierdzy. Wystawa pozwala współczesnemu widzowi spojrzeć na skomplikowane dzieje Województwa Poleskiego i Brześcia nad Bugiem w I połowie XX wieku. To historia prawdziwa, autentyczna, niepoddana zabiegom cenzorskim i politycznym. Autor wystawy zaprasza wszystkie osoby i instytucje zainteresowane tym tematem do współpracy, mającej na celu zachowanie w pamięci pokoleń prawdziwej historii.

Z punktu widzenia historycznego kolekcja Andrzeja Dołgowskiego jest absolutnym unikatem – większość prezentowanych fotografii nie była znana polskim historykom. Bezcenne są zdjęcia ukazujące dzień powszedni garnizonu polskiego w Brześciu oraz życie inteligencji polskiej w tym mieście. Także część kolekcji dotycząca września 1939 roku robi ogromne wrażenie. Autor dotarł również do materiałów pochodzących z Niemiec, w tym do unikatowego albumu oficera Wehrmachtu, który brał udział w walkach i przejściu twierdzy Brześć przez Niemców we wrześniu 1939 roku. Autor zdjęć uwiecznił kontakty między dowództwem wojsk niemieckich (gen. Heinz Guderian) a dowództwem 29. Lekkiej Brygady Pancерnej armii radzieckiej z kombrygiem Siemionem Kriwoszeinem. Jak zdradził Andrzej Dołgowski, album niemieckiego oficera kupił na aukcji w Niemczech, przy czym sprzedający – według niego – nie miał świadomości jego wartości. Ogółem kolekcja Andrzeja Dołgowskiego liczy ponad 200 fotografii, w większości doskonałej jakości.

Wielką nagrodą dla kolekcjonera i organizatorów był fakt rozpoznania na prezentowanych zdjęciach swoich przodków przez żyjących członków ich rodzin. Odnotowano trzy takie przypadki, w tym jeden dotyczył odwiedzającego wystawę w Muzeum X Pawilonu. Cieszyła się ona ogromnym zainteresowaniem zwiedzających, tylko w okresie do końca czerwca 2017 roku obejrzało ją ok. 3 500 osób. Wśród zwiedzających była także grupa białoruskich muzealników, którzy odwiedzili Polskę na zaproszenie polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Obecni byli pracownicy Muzeum Historii Republiki Białoruś, Muzeum Twierdzy Brzeskiej, Muzeum Wielkiej Wojny Ojczyźnianej. Po tej wizycie Muzeum Twierdzy Brzeskiej wyraziło wolę nawiązania bliskiej współpracy z Muzeum Niepodległości, w szczególności zaś z Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Pierwszym krokiem na drodze do takiej współpracy było przekazanie białoruskim kolegom materiałów ikonograficznych dotyczących Cytadeli Warszawskiej. Zostały

one wykorzystane przy realizacji wystawy „Twierdza Brześć w systemie twierdz Imperium Rosyjskiego w XIX wieku”.

Obok wyżej wymienionych dwóch wystaw odnotować jeszcze należy jedną, bardzo ważną, którą gościła Galeria Brama Bielańska wchodząca w skład Muzeum X Pawilonu. Była nią otwarta 18 marca 2017 roku ekspozycja „Narodowa Sztuka Białoruska”. Przygotowało ją Muzeum Dawnej Kultury Białoruskiej Narodowej Akademii Nauk Białorusi. Czynny udział w organizacji tej wystawy na terenie Polski wzięło Centrum Kulturalne Białorusi w Polsce przy Ambasadzie Republiki Białoruś z jej dyrektorem Michailem Rybakowem. Patronat nad wystawą objął także Jego Ekscelencja Aleksander Awerjanow, Ambasador Nadzwyczajny i Pełnomocny Republiki Białoruś w RP, a ze strony polskiej Adam Struzik, Marszałek Województwa Mazowieckiego i Krzysztof Bugła, burmistrz Dzielnicy Warszawa Żoliborz. Wystawę zaaranżowali w Galerii Brama Bielańska przybyli z Mińska: Borys Łazuka, dyrektor Muzeum Sztuki Dawnej w Mińsku oraz dr Maria Winnikawa, a ze strony naszego Muzeum Natalia Roszkowska, kierownik Galerii Brama Bielańska.

Wystawa składała się z dwóch części – sztuki sakralnej z XVIII–XIX wieku, pochodzącej z terenów Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz ekspozycji oryginalnych strojów ludowych z XIX i XX wieku, głównie z pogranicza polsko-białoruskiego. Podczas wernisażu dr Bogdan Łazuka stwierdził, że

ikony ze zbiorów Muzeum Dawnej Kultury Białoruskiej Narodowej Akademii Nauk Białorusi pozwalają poznać specyfikę rozwoju ikonografii na ziemiach białoruskich w wiekach XVIII i XIX. Przyciągają różnorodnością tematów i form. Są wśród nich wizerunki świętych, liczne podobizny Matki Bożej (Matka Boska Częstochowska, Matka Boska Ostrobramska, Matka Boska Budśławska), dzieła ilustrujące sceny z Pisma Świętego. Dla białoruskiej ikonografii tego okresu charakterystyczna jest obecność wielu prądów stylistycznych. Na przemian: baroku, który panował w XVIII wieku oraz klasycyzmu. W tym czasie rozwija się tzw. sztuka naiwna, do czego przyczynia się twórcza praca artystów samouków. Jednym z najważniejszych elementów kultury etnicznej Białorusinów jest tradycyjny strój. Jego delikatna estetyka dobrze oddaje cechy mentalności noszących go ludzi – skromność, życzliwość, pracowitość, poetyckie postrzeganie świata, subtelne rozumienie piękna. Jeszcze do początków XX wieku ludowa odzież Białorusinów zachowała wiele cech archaicznych, które przed wiekami miały ubrania wszystkich narodów

Borys Łazuka prezentuje zabytkowe dzwony z Wilna i innych miejsc na terenie Wlk. Księstwa Litewskiego

słowiańskich. Cechą białoruskiego stroju ludowego jest wykorzystanie różnych technik ręcznego tkania wzorzystego, haftu, koronkarstwa. Ludowe ubrania były wygodne, dopasowane do wiejskiego trybu życia, do środowiska naturalnego. Dopracowany krój strojów z prostokątnych kawałków tkaniny był prosty i racjonalny.

Można z pełną odpowiedzialnością powiedzieć, że wystawa ta była bardzo ważnym wydarzeniem kulturalnym. Chyba po raz pierwszy zaprezentowano w Polsce tak bogaty zbiór obiektów sztuki z terenów dawnej Rzeczypospolitej. Jest to również dowód na to, że polityka historyczna państwa białoruskiego jest nastawiona na szukanie tego, co łączy Białoruś i Polskę, na podkreślanie wspólnego dziedzictwa kulturowego i historycznego, co wyróżnia ją na tle polityki innych państw tego regionu – Litwy i Ukrainy. Daje to nadzieję na dalszą korzystną dla obu stron współpracę w tej dziedzinie. Muzeum Niepodległości ma zamiar w tej współpracy czynnie uczestniczyć.

Jan Engelgard